

Бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырудағы әлеуметтік интеллектінің рөлі: жүйелі шолу

Ж.Б. Шарипходжаева^{*1}, А.С. Амирова², Р.М. Каримова³, Н.С. Кожаметов⁴

^{1,2}Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

³Ә.Марғұлан атындағы Павлодар педагогикалық университеті,
Қазақстан, Павлодар қ.

⁴Тәжікстан білім беру академиясы, Тәжікстан, Душанбе қ.

*jeniskul_8970@mail.ru

Аңдапта. Зерттеу бастауыш сынып оқушыларында қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырудағы әлеуметтік интеллектінің рөліне арналған ғылыми жарияланымдарға жүйелі шолу болып табылады. 2014-2024 жылдар аралығында Scopus дерекқорынан таңдалған 49 мақаланы талдау осы салада қолданылатын негізгі бағыттар мен эмпирикалық тәсілдерді анықтауға мүмкіндік берді. Нәтижелер эмоционалды және коммуникативті құзыреттіліктердің дамуы тұлғааралық қатынастарды жақсартуға, жанжал деңгейін төмендетуге және мектептің жағымды климатын қалыптастыруға ықпал ететіндігін көрсетті. Білім беру процесіне біріктірілген әлеуметтік-эмоционалды оқыту бағдарламалары ең тиімді деп танылды. Шолу сонымен қатар қолданыстағы зерттеулердің әдіснамалық ерекшеліктері мен шектеулерін қарастырады, одан әрі мәдениетаралық және пәнаралық ізденістердің қажеттілігін көрсетеді.

Кілтті сөздер: әлеуметтік интеллект, қарым-қатынас мәдениеті, бастауыш сынып оқушылары, жүйелі шолу, әлеуметтік-эмоционалды оқыту.

Қалай дәйексөз алуға болады / Как цитировать / How to cite:

Шарипходжаева, Ж.Б., Амирова, А.С., Каримова, Р.М., Кожаметов, Н.С. Бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырудағы әлеуметтік интеллектінің рөлі: жүйелі шолу [Мәтін] // «Білім-Образование» ғылыми-педагогикалық журналы. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы ҰБА, 2025. – №1. – Б. 180-190.

Кіріспе

Бастауыш мектеп оқушыларының тұлғалық және әлеуметтік дамуы қазіргі білім беру жүйесінің басты басымдықтарының бірі болып отыр. Қарым-қатынас мәдениеті – тұлғаның басқа адамдармен өзара әрекеттесудегі жауапкершілік, әдеп, эмпатия және тиімді диалог жүргізе білу қабілеті. Бұл қасиеттер тек академиялық жетістіктер ғана емес, сонымен қатар мектептегі психологиялық климатқа, оқушылардың эмоционалдық әл-ауқатына және әлеуметтік бейімделуіне де тікелей әсер

етеді [1].

Әлеуметтік ортада өзара әрекеттесуге бейімделу, басқалардың сезімін түсініп, тиімді коммуникация құру – бастауыш сынып кезеңінде қалыптасатын маңызды қабілеттер қатарына жатады. Ғылыми әдебиеттерде бұл қабілеттердің мектеп оқушыларының үлгерімімен қатар, сыныптағы өзара әрекеттестік пен психологиялық климатқа әсер ететіні анықталған [2, 3].

Әлеуметтік интеллект – бұл адамның әле-

уметтік ортада табысты әрекет ете алу қабілеті, ол басқалардың мінез-құлқын түсінуді, өзара бейімделуді және тиімді қарым-қатынас орнатуды қамтиды [4]. Бұл қабілет тұлғаның қарым-қатынас мәдениетінің негізін қалайды. Қарым-қатынас мәдениеті дегеніміз – тұлғаның басқа адамдармен өзара әрекеттестік орнатуда әдеп, жауапкершілік, эмпатия және тіл табысу тәрізді қасиеттерді сақтай отырып, әлеуметтік рөлін тиімді жүзеге асыруы.

Бірқатар зерттеулер бастауыш сынып оқушыларында әлеуметтік дағдыларды мақсатты дамыту олардың оқу мотивациясын арттыратынын, өз-өзіне сенімділік деңгейін жоғарылататынын және психологиялық әл-ауқатқа оң әсер ететінін көрсеткен [5]. Сонымен қатар қарым-қатынас мәдениетіне негізделген оқыту модельдері сияқты локальді тәжірибелер оқушылардың азаматтық жауапкершілігін қалыптастыруда және әлеуметтік әрекетке бейімдеуде маңызды рөл атқаратыны дәлелденген [6].

Қазіргі таңда оқытуда цифрлық технологиялар мен геймификацияны қолдану оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуда тиімді әдіс ретінде қарастырылуда [7]. Бұл оқыту форматы когнитивті және психоәлеуметтік дамуды біріктіріп, оқушының мектеп өміріне бейімделуіне ықпал етеді. Сонымен қатар жас ерекшеліктеріне сай әзірленген интервенциялар (мысалы, “Steps for Life” бағдарламасы) балалардың өзін-өзі реттеу, эмоцияны басқару және басқалармен қарым-қатынас жасау дағдыларын тиімді дамытуға бағытталған [8].

Дегенмен қазіргі зерттеулердің басым бөлігі жеке компоненттерге бағытталған, ал әлеуметтік интеллект пен қарым-қатынас мәдениеті арасындағы байланыстар тұтастай қарастырылмайды. Осыған байланысты бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік интеллектісі мен қарым-қатынас мәдениеті арасындағы байланысты зерттеу маңызды ғылыми және практикалық міндет болып табылады. Осы жұмыста ұсынылған жүйелі шолу осы тақырып бойынша бар зерттеулерді талдауға және олардың коммуникативті дағдыларын қалыптастыру мақсатында бастауыш сынып оқушыларында әлеуметтік интеллектіні дамытудың тиімді тәсілдерін анықтауға бағытталған.

Зерттеу сұрағы: әлеуметтік интеллект бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас мәдениетіне қалай әсер етеді?

Зерттеудің мақсаты: ғылыми еңбектерді талдау негізінде бастауыш сынып оқушыларында әлеуметтік интеллектінің қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруға әсерін анықтау.

Зерттеу міндеттері:

- әлеуметтік интеллект пен қарым-қатынас мәдениетінің теориялық негіздерін талдау;
- осы тақырып бойынша ғылыми зерттеулерді қарастыру және салыстыру;
- жүйелі шолу жүргізу үшін Prisma 2020 әдіснамасын қолдану;
- алынған нәтижелер негізінде қорытынды жасау және білім беру практикасына ұсыныстар беру.

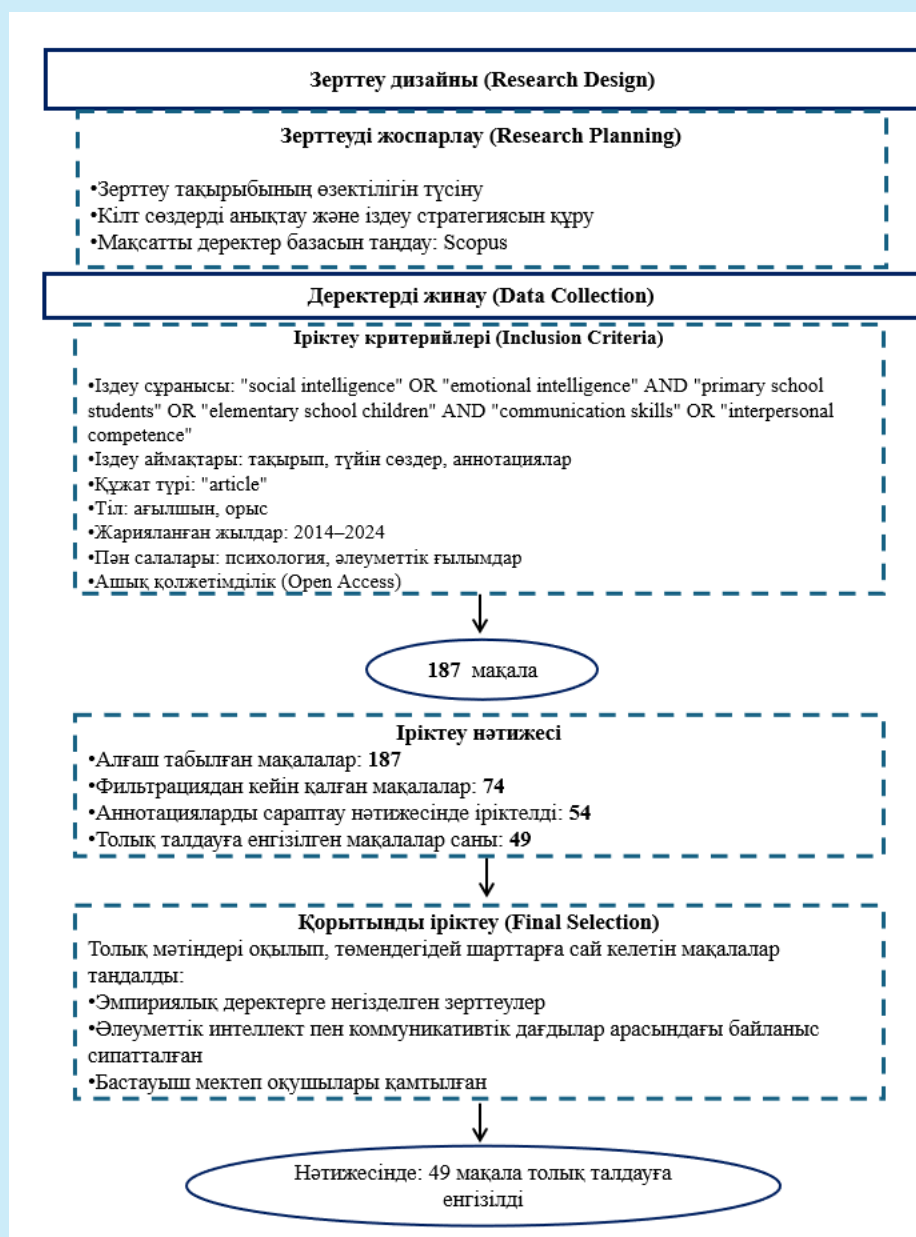
Материалдар мен әдістер

Бұл зерттеу PRISMA 2020 әдіснамасына сәйкес жасалған жүйелі шолу болды. Деректер көзі ретінде Scopus базасы пайдаланылды, онда іздеу кілтті сөздер бойынша жүргізілді: «social intelligence» OR «emotional intelligence» AND «primary school students» OR «elementary school children» AND «communication skills» OR «interpersonal competence».

Іздеу 2014-2024 жылдары жарияланған, әлеуметтік ғылымдар мен психология саласына қатысты, ағылшын және орыс тілдеріндегі және ашық қолжетімді (Open Access) мақалалармен шектелді. Бастапқыда 187 мақала табылды, сүзгілерді қолданғаннан кейін 74 мақала қалды, содан кейін аннотацияларды талдау негізінде ең маңызды 54 басылым таңдалды, оның ішінде 49 мақала егжей-тегжейлі зерттелді. Зерттеулерді іріктеу әлеуметтік интел-

лектінің бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас мәдениетіне әсері туралы эмпирикалық деректердің болуын болжайтын қосу критерийлері және осы жас тобына қатысы жоқ немесе тек теориялық пайымдауды қамтитын жұмыстарды қоспағанда, алып тастау критерийлері не-

гізінде жүзеге асырылды. Деректерді талдау мақалаларды әдіснамалық тәсілдер, негізгі тұжырымдар және практикалық маңыздылық бойынша жіктеуді, сондай-ақ бар зерттеулердегі негізгі тенденциялар мен олқылықтарды анықтауды қамтыды.

1-сурет – Зерттеу дизайны

1-сурет жүйелі шолуға енгізілген басылымдарды таңдау кезеңдерін көрсетеді. Зерттеу жоспарлау кезеңінен басталды, онда кілт сөздер анықталды, Scopus дерекқоры таңдалды және іздеу критерийлері тұжырымдалды. Деректерді жинау кезеңінде келесі параметрлер қолданылды: кілт сөздер, уақыт шеңбері, құжат түрі, тіл, пәндік салалар және ашық қолжетімділіктің болуы.

Бастапқыда 187 басылым анықталды. Сүзгілерді қолданғаннан және аңдатпаларды талдағаннан кейін мақалалар саны 74-ке дейін қысқарды. Олардың 54-і әрі қарай талдау үшін таңдалды және сайып келгенде, барлық критерийлерге сәйкес келетін 49 эмпирикалық зерттеу қорытынды талдауға енгізілді. Бұл мақалалар бастауыш сынып оқушыларындағы әлеуметтік интеллект пен қарым-қатынас дағдылары арасындағы байланысты сипаттайды.

49 басылымның талдау нәтижелері келесі бөлімде берілген.

Нәтижелер

Таңдалған 49 мақаланы талдау бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырудағы әлеуметтік интеллектінің рөліне бағытталған бірнеше негізгі зерттеу бағыттарын анықтады. Зерттеу нәтижесінде, соңғы он жыл ішінде осы тақырыпқа деген қызығушылықтың артқанын көруге болады, бұл бастауыш сынып оқушыларының коммуникативті, эмоционалды және әлеуметтік құзыреттілігін зерттеуге бағытталған эмпирикалық және теориялық-әдіснамалық жұмыстар санының артуымен көрінеді.

2-суретте талданған 49 басылымның жылдар бойынша таралуы көрсетілген. График зерттеушілердің тақырыпқа деген қызығушылығының тұрақты оң динамикасын көрсетеді. Мақалалардың ең көп саны 2021 және 2023 жылдары жарияланған, яғни пандемиядан кейінгі сын-қатерлер мен білім берудің цифрлық трансформациясы жағдайында бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік интеллектісі мен қарым-қатынас мәдениеті мәселелерінің өзектілігінің өсуін көрсетеді. Орташа алғанда 2020 жылдан 2023 жылға дейін жарияланым белсенділігінің ең жоғары қарқындылығы байқалады.

2-сурет – Тақырып бойынша талданған мақалалардың жылдар бойынша бөлінісі

Жүйелі талдау негізінде 5 бағыт анықталды.

Бірінші бағыт әлеуметтік және эмоционалды интеллектті дамытуға бағытталған білім беру бағдарламаларының тиімділі-

гін қарастыратын зерттеулерді қамтыды. Португалияның бастауыш мектептерінде өзін-өзі бақылау, ынтымақтастық және құрдастарымен қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға ықпал ететін SEL әмбебап бағдарламасын жүзеге асырудың тиімділігі дәлелденді [9]. Santamaría-Villar бастауыш сынып оқушыларында жанжалдарды шешу дағдыларын үйретуге және ассертивті коммуникацияны дамытуға бағытталған білім беру моделін ұсынды, бұл агрессия деңгейін айтарлықтай төмендетуге және эмпатия деңгейін арттыруға мүмкіндік берді [10]. Ал Kourmoussi және Gilat жұмыстарында [8, 11] оқушылардың коммуникативті сезімталдығы мен эмоционалды санасын арттыруға бағытталған эмоционалды интеллектінің теориялық моделіне негізделген араласулардың тиімділігі расталды. Оқушылардың когнитивті және эмоционалды дамуын біріктіретін пәнаралық бағыттағы бағдарлама-ларға ерекше назар аударылады.

Екінші бағыт әлеуметтік интеллект пен оқушылардың жеке басының психоәлеуметтік сипаттамалары арасындағы байланысты зерттеумен байланысты болды. Zhao еңбегінде ата-ананың психологиялық бақылауы ұялшақтық және тұлғааралық өзін-өзі қолдау деңгейі сияқты айнымалылар арқылы жасөспірімдердің тұлғааралық сенім деңгейіне теріс әсер ететіні көрсетілген [12]. Thao өз зерттеуінде эмоционалды интеллект пен шет тілін үйренуге деген мотивация, оқушылардың өзін-өзі бағалауы мен қарым-қатынас қабілеттері арасындағы оң корреляцияны анықтады [13]. Бірқатар зерттеулер әлеуметтік және эмоционалдық интеллектінің жоғары деңгейі тұрақты тұлғааралық байланыстарды, мектептегі белсенділіктің жоғарылауын және оқу жағдайларында ынтымақтастық қабілетін қалыптастыруға ықпал ететінін растайды [14, 15].

Үшінші бағыт бастауыш сынып мұғалімдерін олардың эмоционалды интеллектісі мен коммуникативті құзыреттілігін дамыту тұрғысынан дайындауға бағытталған зерттеулерді қамтыды. Özdemir & Dilekmen педагогикалық мамандық студенттерінің өзін-өзі реттеу және эмпатия дағдыларын айтарлықтай жақсартуға

ықпал еткен әлеуметтік-эмоционалды оқыту (SEL) принциптеріне негізделген болашақ мұғалімдерге арналған арнайы әзірленген бағдарламаның тиімділігін көрсетті [16]. Cavioni құрылымы бойынша геймификацияланған онлайн курстарды пайдалану жұмыс істейтін мұғалімдер арасындағы эмоционалды қажу сезімін азайтуға және тұлғааралық қарым-қатынасты жақсартуға ықпал еткенін көрсетті [17]. Екі бағдарлама да квази-зерттеу дизайнында жүзеге асырылды және тиімділікті сапалы және сандық бағалаумен қатар жүрді, бұл мұғалімдердің кәсіби дамуына көзқарастардың ғылыми негізділігін көрсетеді. А. Р. Ерментаевнаның зерттеулерінде болашақ мұғалімдердің әлеуметтік интеллект құрылымының ерекшеліктері мен гендерлік айырмашылықтары да қарастырылған [18].

Төртінші бағыт оқытудың цифрлық, мультимодальды және инновациялық форматтарын, атап айтқанда ойын, музыка және виртуалды орталарды қолдануға қызығушылықтың артуын көрсетеді. Антопольская Т. А. бастауыш сынып оқушыларын қашықтықтан оқытуда кеңейтілген шындық пен геймификацияны қолдануды ұсынды, бұл коммуникативті сенімділік, көшбасшылық, серіктестік құру қабілеті сияқты аспектілерді дамытуға ықпал етті [19]. Зерттеуде Ow музыкалық сүйемелдеу мен қозғалысты қолданатын интервенциялар тұлғашілік және тұлғааралық дағдылардың дамуына оң әсер ететіні дәлелденді. Бұл зерттеулер сенсорлық-эмоционалды ынталандырудың маңыздылығын және оның балалардың мәдени және әлеуметтік бейімделуіне қосқан үлесін көрсетеді [20].

Бесінші бағыт коммуникативті мәдениет пен әлеуметтік интеллектіні қалыптастырудың мәдениетаралық және кросс-контекстік аспектілерін қамтиды. Prakash би-қозғалыс терапиясының АҚШ-тағы жасөспірімдердің көпұлтты топтары арасындағы эмпатия мен мәдени өзін-өзі тиімділікке әсерін зерттеп, этносаралық қатынастардың сапасына оң әсерін көрсетті [21]. Baytemir зерттеуі мектептің жағымды климатын қабылдау қарым-қатынас дағдыларын дамытуды институ-

ционалдық қолдаудың маңыздылығын көрсете отырып, бастауыш сынып оқушыларының субъективті әл-ауқат сезіміне тұлғааралық құзыреттіліктің әсерін көр-

сетті [14].

Негізгі бағыттар мен тұжырымдар 1-кестеде берілген.

1-кесте – Зерттеу бағыттары мен негізгі тұжырымдар

№	Зерттеу бағыттары	Негізгі тұжырымдар	Авторлар, жыл
1	Әлеуметтік интеллектті дамыту бағдарламаларының тиімділігі	Эмпатияны, ынтымақтастықты, эмоционалды өзін-өзі бақылауды арттыру, оқушылардағы жанжалды азайту	Coelho et al. (2023), Santamaría-Villar et al. (2021), Gilar-Corbi et al. (2018)
2	Жеке және психоәлеуметтік сипаттамалармен байланыс	Әлеуметтік интеллект академиялық тұрақтылыққа, сенімге, мотивацияға, өзін-өзі бағалауға әсер етеді	Zhao et al. (2024), Thao et al. (2023), Baytemir et al. (2019)
3	Педагогтерді даярлау және дамыту	Әлеуметтік интеллект және коммуникативті дағдылар бастауыш сынып мұғалімдері үшін өте маңызды; оқыту бағдарламалары ұсынылады	Özdemir & Dilekmen (2024), Cavioni et al. (2024)
4	Оқытудың цифрлық және инновациялық әдістері	Сандық ойындар, виртуалды орта және музыкалық әдістер әлеуметтік дағдыларға оң әсер етеді	Антопольская Т. А. (2019), Ow et al. (2023)
5	Мәдениетаралық және кросс-контекстік аспектілер	Әлеуметтік интеллект қорқытуды жеңуге, мәдениетаралық эмпатия мен ынтымақтастықты дамытуға ықпал етеді	Prakash et al. (2024), Baytemir (2019)

Жүйелі талдау әлеуметтік интеллектіні қарым-қатынас сапасына және бастауыш сынып оқушыларының жалпы дамуына әсер ететін негізгі фактор ретінде танудың тұрақты тенденциясын анықтады. Көптеген эмпирикалық деректер бастауыш мектепте осы құзыреттерді дамытуға бағытталған педагогикалық әсердің маңыздылығын растайды.

Талқылау

Жүйелі шолудың нәтижелері бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырудағы әлеуметтік интеллектінің және эмоционалды құзыреттіліктің маңыздылығын растайды. Талданған зерттеулердің барлығы дерлік бұл құзыреттіліктердің дамуы тұлғааралық қарым-қатынас сапасының жақсаруымен, эмоционалды тұрақтылықпен, эмпатиямен, сондай-ақ бастауыш сынып оқушыларының мектеп ортасына тиімді

бейімделуімен байланысты екенін атап көрсетеді. Мысалы, Coelho және авторлар Португалияның бастауыш мектептерінде әлеуметтік-эмоционалды оқыту бағдарламасын енгізу ассертивтілік деңгейін, топта өзара әрекеттесу қабілетін едәуір арттырғанын және сыныптардағы жанжал деңгейін төмендететінін көрсетті [9]. Осыған ұқсас нәтижелер Santamaría-Villar және т.б. зерттеуінде алынды, мұнда SEL мектеп бағдарламасы оқушылардың қақтығыстарды сындарлы шешу дағдыларын дамытуға және демократиялық өзара әрекеттесу үлгілерін нығайтуға ықпал етті [10]. Сонымен қатар жұмыста Ow музыкалық-қозғалыс жаттығулары бастауыш мектеп жасындағы балаларда тұлғааралық және тұлғаішілік қарым-қатынас дағдыларының белсенді дамуына ықпал ететіні анықталды [20]. Сол сияқты Özdemir және Dilekmen зерттеуі болашақ бастауыш сынып мұғалімдері үшін арнайы әзірленген эмоционалды интеллект бағдарламасының тиімділігін растады, бұл балалар ара-

сындағы қарым-қатынас мәдениетін дамыту үшін жағдай жасауда педагогикалық дайындықтың маңыздылығын көрсетеді [16].

Шолу нәтижелері сонымен қатар квази-эксперименттік дизайннан бастап аралас әдістер мен ұзақ мерзімді зерттеулерге дейінгі әдістемелік тәсілдердің айтарлықтай әртүрлілігін анықтады. Бұл әртүрлілік қарастырылып отырған мәселенің ғылыми түсінігін байытады, бірақ сонымен бірге өлшеу құралдары мен коммуникативті және әлеуметтік дағдыларды бағалау әдістерін стандарттау қажеттілігін көрсетеді.

Әртүрлі елдердегі зерттеулер әлеуметтік интеллектіні дамыту тәсілдеріндегі әмбебап тенденцияларды (эмпатияның, тұлғаралық сенімнің, эмоционалды хабардарлықтың маңыздылығы) және мәдени ерекшеліктерді көрсететінін атап өткен жөн. Бұл мәдениетаралық салыстырулар жүргізуге және бағдарламаларды ұлттық контекстке бейімдеуге мүмкіндіктер ашды.

Зерттеу қолданыстағы ғылыми базаны толықтырады және мектеп ортасында тұрақты қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруға ықпал ететін бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік интеллектісін дамыту бағдарламаларын әзірлеуге, сынақтан өткізуге және енгізуге бағытталған эмпирикалық жұмыстардың қажеттілігін көрсетеді.

Бұл жүйелі шолуда бірқатар шектеулер болды. Біріншіден, әдебиеттерді іріктеу кезінде тек бір дерекқор — Scopus базасы пайдаланылды. Екіншіден, іріктеуге тек ағылшын және орыс тілдерінде жарияланған мақалалар енгізілді. Үшіншіден, нақты қосу критерийлерін қолданғанымен, аннотацияны талдаудың субъективтілігі кейбір нәтижелерді түсіндіруге әсер етуі мүмкін. Осылайша, талданған зерттеулердің көпшілігінде әлеуметтік немесе эмоционалды интеллекттің жеке компоненттері қарастырылды, ал қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруға бағытталған тұтас бағдарламалар шектеулі жұмыстарда ұсынылған.

Қорытынды

Жүйелі шолу әлеуметтік интеллект бастауыш сынып оқушыларының қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруда шешуші рөл атқаратынын көрсетті. Зерттеулер бұл құзыреттердің дамуы тұлғаралық қатынастарды жақсартуға, эмпатия деңгейін арттыруға, қақтығыстарды азайтуға және мектептің жағымды климатын қалыптастыруға ықпал ететіндігін растайды. Мінез-құлық және коммуникативті аспектілерге бағытталған әлеуметтік-эмоционалды оқытудың интеграцияланған бағдарламалары әсіресе тиімді болды. Дегенмен анықталған шектеулер көп тілді дереккөздерді, мәдениетаралық салыстыруларды және стандартталған бағалау құралдарын әзірлеуді қоса алғанда, зерттеу базасын кеңейту қажеттілігін көрсетеді.

Қолданылған деректер тізімі

1. **Le, D. M. et al.** Identifying Social-Emotional Skills among Elementary School Students in Vietnam: A Cross-Sectional Study // *International Journal of Education and Practice*. – 2022. – V. 10. – №3. – P. 277-286.
2. **MacDonald, J., Wilbiks, J. M. P.** Undergraduate students with musical training report less conflict in interpersonal relationships // *Psychology of Music*. – 2022. – V. 50. – №4. – P. 1091-1106. <https://doi.org/10.1177/03057356211030985>
3. **Lewis, M., Minar, N. J.** Self-recognition and emotional knowledge // *European Journal of Developmental Psychology*. – 2022. – V. 19. – №. 3. – P. 319-342. <https://doi.org/10.1080/17405629.2021.1890578>
4. **Giray, L. et al.** Positive and Negative Lessons from Hidden Curriculum at a Philippine State University // *Educational Process: International Journal*. – 2023. – V. 12. – №1. – P. 71-93.
5. **Afgani, M. W. et al.** Undergraduate students self-concept and their mathematics procedural knowledge: The relationship // *Infinity Journal*. – 2019. – V. 8. – №1. – P. 99-108. <https://doi.org/10.22460/infinity.v8i1.p99-108>
6. **Misnah, M. et al.** Lore Lindu Culture-Based Education Learning Development for Elementary School Students // *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. – 2024. – V. 23. – №6. <https://doi.org/10.26803/ijlter.23.6.29>
7. **Antonopoulou, H. et al.** Application of gamification tools for identification of neurocognitive and social function in distance learning education // *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. – 2022. – V. 21. – №5. – P. 367-400. <https://doi.org/10.26803/ijlter.21.5.19>

8. **Kourmoussi, N. et al.** Students' psychosocial empowerment with the 'Steps for Life' Personal and social skills Greek elementary programme: Evaluation in 2 439 first and second graders // *International Electronic Journal of Elementary Education*. – 2018. – V. 10. – № 5. – P. 535-549. <https://www.iejee.com/index.php/IEJEE/article/view/464>
9. **Coelho, V. et al.** Effects of a Portuguese social-emotional learning program on the competencies of elementary school students // *Frontiers in psychology*. – 2023. – I. 14. – P. 1195746. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1195746>
10. **Santamaría-Villar, M. B. et al.** Teaching socio-emotional competencies among primary school students: Improving conflict resolution and promoting democratic co-existence in schools // *Frontiers in Psychology*. – 2021. – V. 12. – P. 659348. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.659348>
11. **Gilar, R., Pozo-Rico, T., Pertegal-Felices, M.L., Sánchez, B.** Emotional intelligence training intervention among trainee teachers: a quasi-experimental study // *Psicologia Reflexão e Crítica*. 2018. Vol. 31, №1. DOI:10.1186/s41155-018-0112-1.
12. **Zhao, H. et al.** Parental Psychological Control and Interpersonal Trust in Junior High School Students: Serial Mediating Roles of Shyness and Interpersonal Self-Support // *Psychology Research and Behavior Management*. – 2024. – P. 4087-4104.
13. **Thao, L.T., Pham, T.T., Nguyen, A.T., Phuong, H.Y., Huynh, T.A., Nguyen, H.T.** Impacts of emotional intelligence on second language acquisition: English-major students' perspectives // *SAGE Open*. 2023. 13(4). DOI:10.1177/21582440231212065.
14. **Baytemir, K. et al.** Experiences of school as a mediator between interpersonal competence and happiness in adolescents // *Anales De Psicologia/Annals of Psychology*. – 2019. – V. 35. – № 2. – P. 259-268. <https://doi.org/10.6018/analesps.35.2.320311>
15. **Prihandoko, L. A. et al.** Students' Profiles in the Perspectives of Academic Writing Growth Mindsets, Self-Efficacy, and Metacognition // *International Journal of Instruction*. – 2022. – V. 15. – № 3. – P. 117-136.
16. **Özdemir Cihan, M., Dilekmen, M.** Emotional intelligence training for pre-service primary school teachers: a mixed methods research // *Frontiers in Psychology*. – 2024. – V. 15. – P. 1326082. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1326082>
17. **Cavioni, V., Conte, E., Ornaghi, V.** Promoting teachers' wellbeing through a serious game intervention: a qualitative exploration of teachers' experiences // *Frontiers in Psychology*. – 2024. – V. 15. – P. 1339242. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1339242>
18. **Yermentayeva, A. R. et al.** Structural Peculiarities of Social Mental Abilities of Future Teachers // *International Journal of Environmental and Science Education*. – 2016. – V. 11. – №18. – P. 12629-12636.
19. **Антопольская, Т. А., Байбакова, О. Ю., Журавлева, С. С.** Исследование и возможности развития социальных коммуникаций у младших школьников // *Перспективы науки и образования*. – 2019. – № 5 (41). – С. 289-300. <https://doi.org/10.32744/pse.2019.5.21>
20. **Ow, S. S., Poon, C. H., Cheong, K. W.** Cultivating 21 st-Century Learning Skills: The Effectiveness of Song-based Music and Movement for Improving Children's Social Skills // *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*. – 2023. – V. 31. – №3. DOI: <https://doi.org/10.47836/pjssh.31.3.15>
21. **Prakash, N. et al.** Examining the impact of dance/movement therapy on empathy, peer relationships, and cultural self-efficacy in middle school: A mixed methods study // *Social sciences & humanities open*. – 2024. – V. 10. – P. 100998. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2024.100998>

References

1. **Le, D. M. et al.** Identifying Social-Emotional Skills among Elementary School Students in Vietnam: A Cross-Sectional Study // *International Journal of Education and Practice*. – 2022. – V. 10. – №3. – P. 277-286.
2. **MacDonald, J., Wilbiks, J. M. P.** Undergraduate students with musical training report less conflict in interpersonal relationships // *Psychology of Music*. – 2022. – V. 50. – №4. – P. 1091-1106. <https://doi.org/10.1177/03057356211030985>
3. **Lewis, M., Minar, N. J.** Self-recognition and emotional knowledge // *European Journal of Developmental Psychology*. – 2022. – V. 19. – № 3. – P. 319-342. <https://doi.org/10.1080/17405629.2021.1890578>
4. **Giray, L. et al.** Positive and Negative Lessons from Hidden Curriculum at a Philippine State University // *Educational Process: International Journal*. – 2023. – V. 12. – №1. – P. 71-93.
5. **Afgani, M. W. et al.** Undergraduate students self-concept and their mathematics procedural knowledge: The relationship // *Infinity Journal*. – 2019. – V. 8. – №1. – P. 99-108. <https://doi.org/10.22460/infinity.v8i1.p99-108>
6. **Misnah, M. et al.** Lore Lindu Culture-Based Education Learning Development for Elementary School Students // *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. – 2024. – V. 23. – №6. <https://doi.org/10.26803/ijlter.23.6.29>
7. **Antonopoulou, H. et al.** Application of gamification tools for identification of neurocognitive and social function in distance learning education // *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. – 2022. – V. 21. – №5. – P. 367-400. <https://doi.org/10.26803/ijlter.21.5.19>
8. **Kourmoussi, N. et al.** Students' psychosocial empowerment with the 'Steps for Life' Personal and social skills Greek elementary programme: Evaluation in 2 439 first and second graders // *International Electronic Journal of Elementary Education*. – 2018. – V. 10. – № 5. – P. 535-549. <https://www.iejee.com/index.php/IEJEE/article/view/464>
9. **Coelho, V. et al.** Effects of a Portuguese social-emotional learning program on the competencies of elementary school students // *Frontiers in psychology*. – 2023. – I. 14. – P. 1195746. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1195746>

org/10.3389/fpsyg.2023.1195746

10. **Santamaría-Villar, M. B. et al.** Teaching socio-emotional competencies among primary school students: Improving conflict resolution and promoting democratic co-existence in schools // *Frontiers in Psychology*. – 2021. – V. 12. – P. 659348. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.659348>
11. **Gilar, R., Pozo-Rico, T., Pertegal-Felices, M.L., Sánchez, B.** Emotional intelligence training intervention among trainee teachers: a quasi-experimental study // *Psicologia Reflexão e Crítica*. 2018. Vol. 31, №1. DOI:10.1186/s41155-018-0112-1.
12. **Zhao, H. et al.** Parental Psychological Control and Interpersonal Trust in Junior High School Students: Serial Mediating Roles of Shyness and Interpersonal Self-Support // *Psychology Research and Behavior Management*. – 2024. – P. 4087-4104.
13. **Thao, L.T., Pham, T.T., Nguyen, A.T., Phuong, H.Y., Huynh, T.A., Nguyen, H.T.** Impacts of emotional intelligence on second language acquisition: English-major students' perspectives // *SAGE Open*. 2023. 13(4). DOI:10.1177/21582440231212065.
14. **Baytemir, K. et al.** Experiences of school as a mediator between interpersonal competence and happiness in adolescents // *Anales De Psicologia/Annals of Psychology*. – 2019. – V. 35. – №. 2. – P. 259-268. <https://doi.org/10.6018/analesps.35.2.320311>
15. **Prihandoko, L. A. et al.** Students' Profiles in the Perspectives of Academic Writing Growth Mindsets, Self-Efficacy, and Metacognition // *International Journal of Instruction*. – 2022. – V. 15. – №. 3. – P. 117-136.
16. **Özdemir Cihan, M., Dilekmen, M.** Emotional intelligence training for pre-service primary school teachers: a mixed methods research // *Frontiers in Psychology*. – 2024. – V. 15. – P. 1326082. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1326082>
17. **Cavioni, V., Conte, E., Ornaghi, V.** Promoting teachers' wellbeing through a serious game intervention: a qualitative exploration of teachers' experiences // *Frontiers in Psychology*. – 2024. – V. 15. – P. 1339242. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1339242>
18. **Yermentayeva, A. R. et al.** Structural Peculiarities of Social Mental Abilities of Future Teachers // *International Journal of Environmental and Science Education*. – 2016. – V. 11. – №18. – P. 12629-12636.
19. **Antopol'skaya, T.A., Baibakova, O. Yu., Zhuravleva, S. S.** Issledovanie i vozmozhnosti razvitiya sotsial'nykh kommunikatsii u mladshikh shkol'nikov [Research and opportunities for the development of social communication in junior high school students] // *Perspektivy nauki i obrazovaniya*. – 2019. – № 5 (41). – S. 289–300. <https://doi.org/10.32744/pse.2019.5.21>
20. **Ow, S. S., Poon, C. H., Cheong, K. W.** Cultivating 21 st-Century Learning Skills: The Effectiveness of Song-based Music and Movement for Improving Children's Social Skills // *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*. – 2023. – V. 31. – №3. DOI: <https://doi.org/10.47836/pjssh.31.3.15>
21. **Prakash, N. et al.** Examining the impact of dance/movement therapy on empathy, peer relationships, and cultural self-efficacy in middle school: A mixed methods study // *Social sciences & humanities open*. – 2024. – V. 10. – P. 100998. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2024.100998>

Роль социального интеллекта в формировании культуры общения у учащихся начальных классов: систематический обзор

Ж.Б. Шарипходжаева*¹, А.С. Амирова², Р.М. Каримова³, Н.С. Кожаметов⁴

^{1,2}Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Республика Казахстан, г. Алматы

³Павлодарский педагогический университет имени Э. Марғұлан, Казахстан, г. Павлодар

⁴Академия образования Таджикистана, Республика Таджикистан, г. Душанбе
*jeniskul_8970@mail.ru

Аннотация. Настоящее исследование представляет собой систематический обзор научных публикаций, посвящённых роли социального интеллекта в формировании культуры общения у младших школьников. Анализ 49 статей, отобранных из базы данных Scopus за период 2014–2024 гг., позволил выявить ключевые направления и эмпирические подходы, применяемые в данной области. Результаты показали, что развитие эмоциональной и коммуникативной компетентности способствует улучшению межличностных отношений, снижению уровня конфликтности и формированию позитивного школьного климата. Наиболее эффективными признаны программы социально-эмоционального обучения, интегрированные в

образовательный процесс. В обзоре также рассмотрены методологические особенности и ограничения существующих исследований, подчеркнута необходимость дальнейших межкультурных и междисциплинарных изысканий.

Ключевые слова: социальный интеллект, культура общения, младшие школьники, систематический обзор, социально-эмоциональное обучение.

The Role of Social Intelligence in Shaping the Communication Culture of Primary School Students: A Systematic Review

Zh.B. Sharipkhozhayeva^{*1}, A.S. Amirova², R.M. Karimova³, N.S. Kozhakhmetov⁴

^{1,2}Abai Kazakh National Pedagogical University, Republic of Kazakhstan, Almaty

³Margulan University, Kazakhstan, Pavlodar

⁴Academy of Education of Tajikistan, Republic of Tajikistan, Dushanbe

*jeniskul_8970@mail.ru

Abstract. This study presents a systematic review of scholarly publications focusing on the role of social intelligence in developing a culture of communication among primary school students. The analysis of 49 articles selected from the Scopus database (2014–2024) made it possible to identify key directions and empirical approaches used in this field. The results demonstrated that the development of emotional and communicative competences contributes to improved interpersonal relationships, a reduction in conflict levels, and the creation of a positive school climate. Social-emotional learning programs integrated into the educational process were recognized as the most effective. The review also discusses the methodological features and limitations of existing studies, highlighting the need for further cross-cultural and interdisciplinary research.

Keywords: social intelligence, communication culture, primary school students, systematic review, social-emotional learning.

Мақала баспаға 03.01.2025 келіп түсті